

شخصیت شناسی جعفر بن علی علیه السلام (معروف به جعفر کذاب)

محسن رحیمی جعفری^۱

زینب رضانزاد کلانی^۲

چکیده

با توجه به اهمیت مسئله امامت در طول تاریخ اسلام شیعی و جایگاه ویژه امام مهدی علیه السلام به عنوان آخرین وصی حضرت محمد صلی الله علیه و آله و برپا کننده حکومت عدل الاهی و برجیننده بساط ظلم و ستم، شخصیت‌هایی در طول تاریخ اسلام ادعاهایی گوناگون در رابطه با تصاحب این جایگاه داشته‌اند. آنچه همیت این نوشتار را برجسته می‌کند شخصیت مدعی جعفر بن علی علیه السلام است که از دل خانه نبوت و امامت برخاسته است و به دنبال تصاحب امامت افتاده است. این نوشتار در پی بررسی شخصیت و عقاید انحرافی جعفر کذاب و تاثیر این ادعا در دوران حساس آغازین غیبت امام زمان علیه السلام است.

این نوشتار به روش کتابخانه ای از منابع تاریخی و حدیثی به صورت توصیفی و گاه تحلیل‌ی است. و در پی یافته‌هایی در رابطه با شخصیت انحرافی جعفر بن علی علیه السلام از متن روایات و برخورد معصومان نسبت به وی است.

واژگان کلیدی: جعفر بن علی، جعفر کذاب، دوران غیبت، ادعای امامت، ادعای وراثت

۱. دانش پژوه سطح ۴ گرایش قرآن و حدیث مرکز تخصصی مهدویت قم Rahimi.mohsen@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد تاریخ تشیع دانشگاه ادیان و مذاهب قم zeinab@gmail.com

در پی آغاز امامت و وقایع و پستی و بلندی‌های پیش روی آن، یکی از سخت‌ترین پیچ‌های تاریخی شیعیان در مواجهه با انحراف مسیر امامت مدعیان دروغین بوده‌اند. از نظر شخصیت و تبار مدعیان در رتبه‌های مختلفی بودند، گروهی خارج از خاندان نبوت و گروهی از خاندان بنی هاشم؛ اما گروه سوم افرادی از خاندان بنی هاشم و قریش و از نسل اهل بیت علیهم‌السلام بودند که باعث شکاف و تحیر در بین جامعه شیعی شدند. اولین شخصیتی که بعد از شهادت امام حسن عسکری علیه‌السلام، با توجه به موقعیت و جایگاه اجتماعی‌اش به دلیل منسوب بودن با بیت امامت در دوران آغازین غیبت، ادعای امامت کرد و با تلاش در اشاعه برخی از عقاید نادرست، موجب گمراهی و تحیر جامعه شیعی شد و با وجود انحراف در «عقیده» و «عمل» زمینه‌ساز گرایش گروهی از شیعیان به خود را فراهم کرد، «جعفر بن علی» ملقب به «جعفر کذاب» است.

زیست‌نامه جعفر بن علی

در مورد تولد، زندگی و شخصیت جعفر بن علی به صورت پراکنده در کتاب‌های تراجم، نسب‌شناسی و تاریخ عمومی مطالب اندکی بیان شده و البته بیش‌تر به انحرافات وی در دوران امام هادی علیه‌السلام و امام عسکری علیه‌السلام و آغاز غیبت صغرا پرداخته شده است.

جعفر بن علی، مشهور به «ابوعبدالله» از فرزندان امام هادی علیه‌السلام است. جعفر در سن ۴۵ سالگی، در سال ۲۷۱ ق درگذشت.^۱ بر این اساس، تولد وی باید حدود سال ۲۲۶ ق باشد.^۲ اما با توجه به این‌که برخی از منابع جعفر را از امام عسکری علیه‌السلام کوچک‌تر می‌دانند، جعفر می‌بایست پس از سال ۲۳۲ ق متولد شده باشد.^۳ از مادر جعفر، در منابع امامیه سخنی به میان نیامده؛ اما شواهد و اقدامات جعفر (ادعای ارث^۴ و تحریک حکومت برای تفتیش منزل امام) در مقابل حدیث، گویای آن است که

۱. شهرستانی، محمدبن عبدالکریم، ملل و النحل، ۱۳۶۴: ص ۴۵، پاورقی ۱.

۲. العمری (العلوی)، ابوالحسن علی بن محمد، المجدی فی انساب الطالبین، ص ۱۳۴-۱۳۵.

۳. مفید، محمدبن محمد، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۳۳۵؛ کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، ج ۱، ص ۳۲۶.

۴. صدوق، محمد بن علی، المقنع، ص ۱۷۱؛ صدوق، محمد بن علی، کمال الدین، ص ۴۷-۵۸.

مادر امام عسکری علیه السلام، مادر جعفر نیست^۱.^۲ «جعفر» در منابع شیعی به «کذاب» مشهور است.^۳ و نزد پیروانش به «زکی» و «توّاب» ملقب است^۴ و از مهم‌ترین القاب وی «ابوکرّین» است.^۵ فرزندان جعفر به دلیل انتساب به امام رضا علیه السلام، به «بنو رضی»،^۶ یا «رضویون»^۷ مشهورند. از فرزندان مشهور جعفر، می‌توان به ابورضا محسن بن جعفر (که در ایام المقتدر بالله عباسی در دمشق به سال ۳۰۰ خراج کرد) و همچنین به عیسی بن جعفر (فردی عالم، فاضل و استاد ابومحمد هارون بن موسی تلعبکری) اشاره کرد.^۸ جعفر ۱۱ سال پس از امام عسکری علیه السلام در سامرا درگذشت و در همانجا به خاک سپرده شد.^۹

در منابع شیعی درباره سرانجام جعفر دو دیدگاه وجود دارد:

۱. برخی معتقدند که جعفر تا پایان عمر همچنان بر ادعای خود باقی بود تا زمانی که

۱. ادعای ارث امام (شیخ طوسی، محمد بن الحسن، الغیبه، ص ۱۰۶-۱۰۷؛ کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۵۰۵)؛ تحریک حکومت برای تفتیش منزل امام علیه السلام (شیخ طوسی، الغیبه، همان؛ شیخ کلینی، الکافی، همان).

۲. العمری (العلوی)، علی بن محمد، المجدی فی انساب الطالبین، ص ۳۳۰.

۳. فخر رازی، محمد بن عمر، الشجرة المباركة فی انساب الطالبیه، ص ۷۸؛ ابن عنبه، احمد بن علی، عمدة الطالب الصغری فی نسب آل ابی طالب، ص ۱۹۹؛ راوندی، قطب الدین بن سعد بن هبة الله، الخرائج الجرائح، ج ۱، ص ۲۶۸-۲۶۹؛ طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری باعلام الهدی، ج ۲، ص ۳۱۸؛ صدوق، محمد بن علی، کمال الدین و تمامه النعمه، ج ۱، ص ۳۱۹؛ کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۱، ص ۵۰۵.

۴. عرشی، حسین، بلوغ المرام فی شرح مسک الختام، به کوشش ماری کرملی انستانس ص ۵۱؛ امین، محسن، اعیان الشیعه، ج ۶، ص ۴۲۵.

۵. حبیب آبادی، محمدعلی، مکارم الاثار فی احوال الرجال، اصفهان، نفاثس مخطوطات اصفهان، ۱۳۵۱ ش، ج ۳، ص ۹۸۷؛ العمری، علی بن محمد، ص ۱۳۱-۱۳۴؛ ابن عنبه، عمدة الطالب الصغری فی نسب آل ابی طالب، ص ۱۹۹؛ (هر کر دال بر شخصت نفر است).

۶. العمری، المجدی فی انساب الطالبین، ۱۳۸۰؛ ص ۲۱۱؛ نویختی، اسماعیل بن علی، فرق الشیعه نویختی، ص ۹۵؛ ابن عنبه، عمدة الطالب، ص ۱۸۹؛ قمی، شیخ عباس، سفینة البحار، ج ۱، ص ۱۶۳. شیخ طوسی، الغیبه، ص ۱۴۲؛ شیخ صدوق، کمال الدین و تتمم النعمه، ج ۲، ص ۲۶۱.

۷. ابن عنبه، عمدة الطالب، ص ۱۹۹.

۸. تلعبکری در سال ۳۲۵ ق نزد او به آموختن علم حدیث پرداخت و از وی اجازه روایت گرفت: (قمی، شیخ عباس، منتهی الآمال فی تواریخ النبی و آل، ج ۳، ص ۱۸۹۴).

۹. غلمانی، قدرت الله، «بررسی شخصیت و عملکرد جعفر بن علی الهادی علیه السلام»، ص ۷۷-۹۶.

درگذشت و هرگز توفیق توبه نیافت.^۱

۲. دسته‌ای دیگر بر این باورند که جعفر در راه رسیدن به مقامی که هرگز شایسته آن نبود، تلاش فراوانی کرد و با این اعمال باعث آزار امام هادی علیه السلام، امام عسکری علیه السلام و امام عصر علیه السلام شد؛ اما در آخر از کردار خود پشیمان گردید و توفیق توبه یافت.^۲

جعفر بن علی در روایات ائمه علیهم السلام

متن و فحوای روایاتی که پیش از تولد جعفر درباره وی بیان شده، کاملاً یکسان‌اند. امام سجّاد علیه السلام می‌فرماید: «... پدرم از پدرش و او نیز از رسول اکرم صلی الله علیه و آله روایت کرده است: زمانی که فرزندم جعفر بن محمد متولد شد او را «صادق» بنامید؛ چرا که پنجمین نسل از فرزندان او متولد می‌شود که نام او نیز جعفر است و ادّعی امامت می‌کند و بر خداوند دروغ می‌بندد و او نزد خداوند، «جعفر کذاب» است... با پدرش مخالفت می‌کند و بر برادر خود حسادت می‌ورزد... گویا جعفر کذاب را می‌بینم که طاغوت زمانش را برای تفتیش امر ولی الله وادار می‌کند. جعفر به ولادت آن حضرت جاهل و ناآگاه است و اگر به او دست یابد، به قتل او حریص است و به میراث او چشم طمع دوخته تا آن که آن‌ها را بدون حق بگیرد و تصاحب کند.»^۳

باز در گزارشی شیخ صدوق نقل می‌کند: هنگامی که جعفر متولد شد، همه اهل خانه، به جز امام هادی علیه السلام خوشحال بودند. درباره علت عدم خوشحالی امام از ایشان سؤال می‌شود؛ امام می‌فرماید: «او خلق فراوانی را گمراه خواهد کرد».^۴ و نیز آمده که جعفر در دوره جوانی با افرادی که از سوی امام هادی علیه السلام طرد شدند، طرح دوستی ریخته بود از این رو، امام هادی علیه السلام به یارانش دستور می‌دهد که «از پسر، جعفر اجتناب کنید، او برای من به منزله پسر نوح است.^۵ نسبت به حضرت نوح علیه السلام که

۱. احمدی کجایی، مجید و شافع مهرآبادی، سیدحسین، «کاوشی در باز شناسی شخصیت جعفر بن علی الهادی» تابستان پژوهش‌های مهدوی، ص ۱۵

۲. مفید، محمدبن نعمان، الفصول العشره، ص ۶۲؛ ابن عنبه، عمدة الطالب، ص ۱۸۰.

۳. طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری باعلام الهدی، ج ۲، ص ۱۹۴.

۴. مسعودی، علی بن حسین، اثبات الوصیه للامام علی بن ابیطالب ص ۲۳۹؛ صدوق، کمال الدین، ۱۳۹۵: ج ۱، ص ۳۲۱؛ شیخ

طوسی، الغیبة، ص ۲۲۶؛ ابن عبد الوهاب، شیخ حسین، عیون المعجزات، قم، مکتبة الداوری، بی تا، ص ۱۳۲.

۵. معروف الحسینی، هاشم، سیرة الائمة الاثنی عشر، ج ۲، ص ۵۳۴.

خداوند در حق او فرمود: ای نوح! او از کسان تو نیست، که آن عملی غیر صالح است.^۱ و در جایی دیگر چنین فرمود: «همانا جعفر دشمن است؛ اگر چه فرزند من است... حسن امام بعد از من است»^۲ و فرمود: «جعفر از تعالیم دین خارج و زیر بار فرمان من نیست.»^۳

انحرافات اعتقادی جعفر

مهمترین انحرافات وی بدین قرارند:

• ادعای امامت در زمان حضور امام هادی علیه السلام و امام عسکری علیه السلام

بعد از شهادت امام هادی علیه السلام از آن جا که جعفر در غضب مقام امامت طمع کرده بود، با امام عسکری علیه السلام رفتاری خصمانه داشت. امام عسکری علیه السلام نسبت بین خود و جعفر را مانند رابطه فرزندان حضرت آدم دانسته و فرمودند: «به خدا سوگند مثل من و او، مثل هابیل و قابیل از فرزندان آدم است، آنجا که قابیل نسبت به آنچه خداوند بر هابیل از فضلش بخشیده بود، حسد ورزید و او را به قتل رسانید و اگر برای جعفر هم زمینه‌اش آماده بود، مرا به قتل می‌رساند؛ اما خواست خدا چنین نیست که او به این امر موفق گردد.»^۴

در دوره امام هادی علیه السلام یکی از کارگزاران معروف ایشان به نام «فارس بن حاتم» که وکیل امام در مناطق وسیع و مهمی از ایران بود؛ طی وقایعی در خطی مخالف با آن حضرت قرار گرفت. وی ادعای امامت جعفر را ابراز داشت.^۵ به گزارش ابن قبه، جعفر ادعای امامت خود را بعد از وفات برادرش، سید محمد مطرح کرد. امام هادی در پاسخ گروهی از شیعیان که گمان می‌کردند جعفر، جانشین امام هادی علیه السلام است می‌فرماید: «امام بعد از من حسن است.»^۶ یا در نامه‌ای به ابی بکر فهفکی می‌نویسند:

۱. سوره هود: آیه ۴۲.

۲. خصیبی، هدایة الکبری، ص ۳۸۱-۳۸۲.

۳. همان، ص ۳۲۰.

۴. صدر، محمد، تاریخ الغیبیه، ج ۱، ص ۲۹۹.

۵. خصیبی، حسین بن حمدان، هدایة الکبری، ص ۳۸۲.

۶. قاضی عبدالجبار، احمد، المغنی فی ابواب التوحید و العدل، تحقیق محمود عبدالحکیم، ص ۱۸۲؛ ناطق بالحق، یحیی بن

الحسین، تیسیر المطالب فی امالی ابی طالب، ص ۱۶۶.

۷. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۱۱۷.

«ابومحمد خیرخواه‌ترین آل محمد علیهم‌السلام و معتبرترین ایشان است. او پسر بزرگ‌تر من و جانشین من است و رشته امامت و احکام آن به او می‌رسد. آنچه می‌خواهی از من بپرسی از او سؤال کن. رفع تمام احتیاجات شما نزد اوست.»^۱ این گونه روایات تصریح می‌کند که فعالیت‌های جعفر در پی اثبات امامت خود، حتی در زمان امامت پدر بزرگوارش نیز بوده است.

• ادعای امامت جعفر در دوره غیبت

جعفر با شهادت امام عسکری علیه‌السلام و آغاز غیبت صغرا، میدان رقابت را خالی یافت و فرصت را برای طرح جدی امامت خود غنیمت شمرد. از این‌رو، در این دوره تلاش‌های متفاوت و پیگیری‌های گوناگونی از او مشاهده می‌شود که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- قصد خواندن نماز بر پیکر امام عسکری علیه‌السلام؛ اما برای این کار توفیق نیافت.^۲
- تصاحب اموال امام: اموال در تملیک امام علیه‌السلام دو دسته بودند: یک دسته اموالی که به شخص ایشان متعلق بود و دیگر اموالی که به مقام امامت تعلق داشت. بعد از شهادت امام عسکری علیه‌السلام، اموال شخصی ایشان به‌طور طبیعی به وارثان آن حضرت تعلق می‌گرفت؛ اما اموال متعلق به مقام امامت که به عنوان وجوهات شرعی و نذورات به امام بعدی سپرده می‌شدند؛ گاهی به مبالغ هنگفت و قابل ملاحظه‌ای می‌رسید.^۳ او حتی به ماترک امام دست برد و کنیزان آن حضرت را حبس و به فروش برخی از آنان اقدام کرد.^۴

- تحریک حکومت عباسی برای دستگیری امام عصر علیه‌السلام
  - دادن رشوه برای تصاحب مقام امامت.
- یکی از اقدامات جعفر بن علی برای به دست آوردن جایگاه امامت دادن «رشوه» به حاکم وقت بود. جعفر بن علی پس از شهادت برادرش نزد خلیفه رفت و گفت: مقام برادرم را به من بدهید در عوض سالانه مبلغ بیست هزار دینار بابت آن به شما می‌پردازم! وزیر به او گفت: ای احمق! سلطان برای

۱. همان، ص ۱۱۶.

۲. صدوق، کمال‌الدین، کمال‌الدین، ص ۴۷۵-۴۷۶، ح ۲۵؛ امین، محسن، اعیان‌الشیعه، ج ۲، ص ۴۳.

۳. قمی، شیخ عباس، منتهی‌الآمال، ج ۲، ص ۱۹۴۱

۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۱، ص ۵۲۴، مجلسی محمدباقر، بحارالانوار، ج ۵، ص ۲۲۷

۵. طوسی، الغیبة، ص ۷۴.

کسانی که گمان می‌کنند پدر و برادر تو امام بودند، شمشیرش را آماده کرده است؛ با وجود این موفق نشده است آنان را از این عقیده منصرف کند؛ اگر تو نزد شیعیان از مقام پدر و برادرت بهره‌مندی، به تأیید سلطان و غیرسلطان نیازی نداری، و اگر شایستگی آن مقام را نداری، سلطان نمی‌تواند این مقام را به تو بدهد. سپس نزد سلطان رفت و از او نیز همین جواب را شنید.^۱ و نیز آمده است که جعفر می‌خواست مقام خلافت را به مبلغ سالی بیست هزار دینار بخرد که موفق نشد.^۲

• توجیه عناصر مهم شیعه

یکی از مهم‌ترین اقدامات مستقیمی که جعفر برای اثبات امامت خود در دوره غیبت صغرا به انجام رساند، ارسال نامه‌هایی به بزرگان و خواص شیعه به منظور جلب رضایت و توجیه آنان بود. جعفر در این نامه‌ها، خود را عالم به همه علوم، به‌ویژه علم حلال و حرام دانست و ادعا کرد وارث و جانشین امام عسکری علیه السلام است.

یکی از معروف‌ترین مکاتباتی که در این زمینه از وی گزارش شده، ارسال نامه‌هایی است به احمد بن اسحاق قمی، نماینده امام عسکری علیه السلام در قم است.

انحرافات شخصی جعفر

• شرابخواری

یکی از القاب معروف جعفر، «زق الخمر» بود. این لقب بر استمرار وی بر شرابخواری دلالت دارد که در گزارش ورود عده‌ای از اهالی قم به سامرا که از جانشین و وارث امام عسکری علیه السلام سؤال کردند... در پاسخ به آنان گفته شد: جعفر که در کنار رود دجله همراه آوازه خوانان مشغول شرابخواری است...^۳ . همچنین آمده که اهل خانه جعفر می‌گفتند وی لباس زنانه می‌پوشد و برای او تار و تنبور می‌نوازند و او شراب می‌خورد.^۴ نیز از مهم‌ترین گزارش‌ها توقیع شریف امام عصر علیه السلام است که در این باره صراحت

۱. صدوق، کمال الدین، ۱۳۹۵: ص ۳۷۹؛ المعروف، هاشم؛ سیرة الائمه اثنا عشر، ج ۲، ص ۵۳۴-۵۳۵؛ کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۵۰۵.

۲. مفید، الارشاد، ج ۲، ص ۲۱۱؛ اربلی، کشف النعمه، ج ۳، ص ۲۸۲-۲۸۳.

۳. صدوق، کمال الدین، ۱۳۹۵: ج ۲، ص ۴۷۷.

۴. خصیبی، هداية الكبرى، ص ۳۸۲.

دارد.^۱

- ترک نماز و تعلیم سحر و جادو جعفر چهل شبانه روز نماز واجبش را ترک کرد تا سحر و جادو بیاموزد که مهم‌ترین سند این مدعا، متن توقیع مقدس امام عصر علیه السلام است.^۲

موضع امام مهدی در قبال جعفر بن علی^۳

با ادعاهای وی و به چالش کشیدن نهاد امامت، از ناحیه مقدسه نامه ای به احمد بن اسحاق قمی ارسال گردید تا مسئله را بر شیعیان روشن کند متن نامه چنین آمده است: «او ... با عملش بر خدا دروغ بست و نمی‌دانم که به چه چیزی امید داشته که چنین ادعایی کرده است؟! آیا با آگاهی و فقهت در دین؟! ... یا به علم و دانشش که حتی اندازه نماز و اوقات آن را نمی‌داند! یا به پرهیزکاری اش؟! ... یا به دلیل آیه و نشانه‌ای؟! آن را بیاورد و یا حجتی دارد پس آن را اقامه کند؛ یا دلیل و برهانی دارد آن را متذکر شود... او را آزمایش کن و از او بپرس تا یک آیه از قرآن را تفسیر کند ... تا قدر و منزلت او را بشناسی و کمبودها و زشتی‌هایش بر تو آشکار شود. خداوند ... از این که امامت و پیشوایی را در دو برادر - جز امام حسن و امام حسین علیهم السلام - قرار دهد، خودداری کرده است ...»^۴

عوامل انحراف

انحراف جعفر را می‌توان در چهار عامل دانست که عبارتند از:

• همنشینی با منحرفین

بسیار دیده می‌شود که حتی افرادی که از زمینه تربیت صحیح برخوردارند، بر اثر «دوستی با افراد ناشایست» به انحراف کشیده شدند. جعفر بن علی نیز از طریق دوستی و همنشینی با افراد ناشایست،

۱. صدوق، کمال الدین، ج ۲، ص ۵۱۰؛ طوسی، الغیبه، ۱۴۱۱: ص ۱۷۶ و ۲۹۰؛ طبرسی، احمد، الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۷۰؛ اربلی، کشف الغمه، ص ۱۰۲۴.

۲. صدوق، کمال الدین، ج ۲، ص ۵۱۰؛ طوسی، الغیبه، ص ۱۷۶ و ۲۹۰؛ طبرسی، احمد، الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۷۰؛ اربلی، کشف الغمه، ص ۱۰۲۴.

۳. طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، ص ۴۶۸، کشی، محمد بن عمر، اختیار معرفة الرجال، ج ۱، ص ۲۸۷-۲۹۰.

۴. شیخ صدوق، معانی الاخبار، ص ۶۵؛ طوسی، الغیبه، ص ۲۸۷؛ طبرسی، احمد، الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۶۸؛ محدث اربلی، کشف الغمه، ص ۱۰۲۴.

از جمله فارس بن حاتم منحرف شد^۱.

• حسادت

«حسادت» از جمله عوامل انحراف افراد است و در مورد جعفر بن علی نیز این نکته امر مسلمی است. در ذیل روایتی که از امام سجّاد علیه السلام نقل شده و آن حضرت از قول پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره جعفر بن علی، می‌فرماید: «.. الحاسد لایخیه^۲؛ او نسبت به برادرش حسادت ورزید.» امام صادق علیه السلام فرمود: «لیس منّا الا له عدو من اهل بیتی»^۳ همه خاندان ما دشمنی در میان بستگان خود دارند.» شخصی از امام صادق علیه السلام پرسید: آیا فرزندان امام حسن علیه السلام نمی‌دانند که امامت از آن کیست؟ امام صادق علیه السلام در پاسخ فرمود: «می‌شناسند؛ ولی خصلت حسادت، آن‌ها را از پذیرفتن حق باز می‌دارد.»^۴

• حرص و طمع به اموال و امکانات در دست امامان

طمع جعفر بن علی را در کسب اموال و امکانات امام، می‌توان در جریان درخواست وی از وکلا و نمایندگان امام، مبنی بر ارسال اموال برای وی و همچنین تملیک ارث امام عسکری دریافت کرد.^۵

۱. معروف الحسنی، هاشم، سیرة الائمة الاثنی عشر، ج ۲، ص ۵۳۴ و مدرسی طباطبایی، سیدحسین، مکتب در فرایند تکامل، ص ۱۴۶ به نقل از (النقض علی ابی الحسن علی بن احمد ابن بشار فی الغیبه، ابن قبه راضی، ابوجعفر محمد بن عبدالرحمان، بند ۲۰).

۲. حائری یزدی، علی، الزام الناصب فی اثبات الحجة الغائب علیه السلام، مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، بیروت، ج ۱، ص ۱۹۹.

۳. بحرانی، عبدالله، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال من الایات و الاخبار و الاقوال، ج ۱۸، ص ۲۶۶.

۴. ابوالفرج اصفهانی، علی بن الحسین، معالم العلماء، ص ۱۸۵-۱۸۶.

۵. طبرسی، احمد بن علی، الاحتجاج، بی تا: ج ۲، ص ۴۶۸، کشی، محمد بن عمر، اختیار معرفة الرجال، ج ۱: ۱۴۰۹.

نتیجه گیری

با توجه به نوشتار پیش رو انحراف جعفر بن علی علیه السلام انکار ناپذیر است و اگر چه برخی در پی تطهیر جعفر کذاب هستند ولی چه از نظر اعتقادی و چه از نظر شخصیتی جعفر کذاب دارای انحرافات متعددی بوده که هم در نقل‌ها و منابع تاریخی آمده و هم در منابع و کتاب‌های حدیثی به آن پرداخته شده است.

بررسی زندگی نامه جعفر و برخورد امام هادی علیه السلام - به عنوان پدر بزرگوار ایشان - و امام حسن عسکری علیه السلام - به عنوان برادر و امام جعفر کذاب - و امام زمان علیه السلام - به عنوان امام زمان وی - بر مذمت و نفرین او و تصریح بر انحراف جعفر کذاب راهی برای تطهیر او نگذاشته و روایات صادره از این امامان بزرگوار دال بر انحراف جعفر کذاب و عدم وجود دلیل و مستند محکمی بر توبه و برگشت جعفر، و ادعاها و رفتار وی بعد از شهادت امام حسن عسکری علیه السلام و مطالبات او از خانواده خویش در ادعای وراثت و تلاش مضاعف او برای تصرف مسند خلافت و امامت پرده از کج روی‌ها و انحرافات جعفر بن علی علیه السلام برداشته و وی را در اعداد مدعیان دروغین مهدویت قرار داده است.

منابع

قرآن کریم

۱. ابن حیون، نعمان بن محمد مغربی، شرح الاخبار فی فضائل ائمه الاطهار علیهم السلام، تحقیق: محمدحسین حسینی جلالی، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۹ق.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، بیروت، بی نا، ۱۴۰۴ق.
۳. ابن عبد الوهاب، شیخ حسین، عیون المعجزات، قم، مکتبه الداوری، بی تا.
۴. ابن عنبه، احمد بن علی الحسینی الداوودی، عمده الطالب الصغری فی نسب آل ابی طالب، تحقیق: سید مهدی رجایی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۳۰ق.
۵. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمه فی معرفه الائمه، مترجم: علی زواره‌ای، چ سوم، تهران، انتشارات الاسلامیه، ۱۳۸۲ش.
۶. امین، محسن، اعیان الشیعه، بیروت، دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۶ق.
۷. بحرانی، عبدالله، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال من الایات و الاخبار و الاقوال علی بن ابیطالب علیه السلام، تحقیق: محمدباقر موحد، چ دوم، قم، موسسه الامام المهدی علیه السلام، ۱۳۸۲ش.
۸. جاسم، حسین، تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم علیه السلام، ترجمه: سیدمحمدتقی آیت الاهی، تهران، امیر کبیر، ۱۳۸۵ش.
۹. حائری یزدی، علی بن زین العابدین، الزام الناصب فی اثبات الحججه الغائب علیهم السلام، بیروت، موسسه الأعلمی للمطبوعات، ۱۴۲۳ق.
۱۰. حبیب آبادی، محمدعلی، مکارم الاثار فی احوال الرجال، اصفهان، نفائس مخطوطات اصفهان، ۱۳۵۱ش.
۱۱. خصیبی، ابی عبدالله حسین بن حمدان، الهدایه الکبری، بیروت، موسسه البلاغ، ۱۴۱۱ق.
۱۲. راوندی، قطب الدین بن سعد بن هبه الله، الخرائج الجرائح، تحقیق و نشر: موسسه الامامه المهدی علیه السلام، قم، ۱۴۰۹ق.
۱۳. شهرستانی، محمد بن عبدالکریم، الملل و النحل، ترجمه: مصطفی خالقداد هاشمی، تصحیح: سید محمدرضا جلالی نایینی، تهران، انتشارات اقبال، ۱۳۶۱ش.
۱۴. طوسی، محمد بن الحسن، الغیبه، قم، دارالمعارف الاسلامیه، ۱۴۱۱ق.

۱۵. -----، تهذیب الاحکام، تحقیق: حسن خراسان، چ چهارم، قم، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق.
۱۶. صدر، محمد، تاریخ الغیبه، بیروت، دارالتعارف، ۱۴۱۲ق.
۱۷. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، کمال الدین و تمامه النعمه، ترجمه: منصور پهلوان، تهران، اسلامیه، ۱۳۹۵ق.
۱۸. -----، المقنع، المكتبة الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۷ش.
۱۹. -----، من لایحضره الفقیه، تحقیق علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ق.
۲۰. -----، معانی الاخبار، تحقیق علی اکبر غفاری، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۱ق.
۲۱. طبرسی، فضل بن حسن طبرسی، اعلام الوری بأعلام الهدی، مشهد، نشر مرتضی، ۱۴۰۳ق.
۲۲. طبرسی، احمد بن علی، احتجاج علی اهل اللجاج، قم، اسوه، بی تا.
۲۳. طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الاحکام، تحقیق: حسن خراسان، دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ق، ج ۶.
۲۴. عرشی، حسین، بلوغ المرام فی شرح مسک الختام، تحقیق: انستانس، ماری کرملی، قاهره، مکتبه الثقافه، ۱۹۳۹ق.
۲۵. العمری، العلوی، ابوالحسن علی بن محمد، المجدی فی انساب الطالبین، تحقیق: احمد مهدوی دامغانی، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۳۸۰ش.
۲۶. عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر عیاشی، تحقیق هاشم رسولی محلاتی، المطبعة العلمیه، تهران، ج ۱.
۲۷. غلمانی، قدرت الله، «بررسی شخصیت و عملکرد جعفر بن علی الهادی علیه السلام»، مجله اسلام پژوهان، شماره ۳، بهار ۱۳۹۲، ص ۷۷ - ۹۶.
۲۸. فخر رازی، محمد بن عمر، الشجره المبارکه فی انساب الطالبیه، قم، منشورات مکتبه آیت الله العظمی المرعشی النجفی، ۱۴۰۹ق.
۲۹. قاضی عبدالجبار، احمد، المغنی فی ابواب التوحید و العدل، تحقیق محمود عبدالحکیم، قاهره، دارالکتب المصریه، بی تا.

۳۰. قمی، شیخ عباس، *منتهی آمال فی تواریخ النبی و الآل*، قم، دلیل ما، ۱۳۷۹ش.
۳۱. -----، *سفینه البحار*، قم، اسوه، ۱۴۰۴ق.
۳۲. کشی، محمد بن عمر، *اختیار معرفة الرجال*، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۴ق.
۳۳. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، تهران، انتشارات اسلامی، ۱۴۰۷ق.
۳۴. مسعودی، علی بن حسین، *اثبات الوصیه للامام علی بن ابیطالب*، قم، انصاریان، ۱۴۲۶ق.
۳۵. معروف الحسینی، هاشم، *سیره الائمه الاثنی عشر*، ترجمه: محمد رخشنده، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۰ش.
۳۶. مفید، محمد بن محمد، *الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد*، قم، نشر کنگره شیخ مفید، ۱۳۱۴ق (الف).
۳۷. -----، *الفصول العشره*، قم، کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق (ب).
۳۸. -----، *الفصول المختارة*، بیروت، چاپ علی میر شریفی، ۱۴۱۴ق.
۳۹. ناطق بالحق، یحیی بن الحسین، *تیسیر المطالب فی امالی ابی طالب*، تحقیق عبدالله عزیزی، مؤسسه امام زید بن علی الثقافیه، یمن، ۱۴۲۲ق.
۴۰. نعمان بن محمد، *دعائم الاسلام*، تحقیق آصف فیضی، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۳۸۵ق، ج ۲.
۴۱. نوبختی، ابوالسهل اسماعیل بن علی، *فرق الشیعه*، ترجمه: محمد جواد مشکور، تحقیق: محمدصادق آل بحر العلوم، نجف، بی نا، ۱۹۶۹م.
۴۲. -----، *التنبیه فی الامامه*، البته بخشهایی از این کتاب در مقدمه کمال الدین آمده است، ولی بصورت مستقل چاپ نشده است.